

CONTURAREA LACUNELOR ÎN PROCESUL ACTIVITĂȚII DE APLICARE A DREPTULUI

Alexandru CUZNEȚOV,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)
Ghenadie PAVLIUC,
 judecător

REZUMAT

Numai prin modelarea normelor juridice, în procesul de adoptare a lor, putem contura apariția posibilelor lacune în drept sau nu. Cu toate că pentru Republica Moldova este un fenomen deocamdată neexaminat corespunzător, și mai puțin aplicat în practică, modelarea deja este o necesitate vitală pentru a exclude apariția lacunelor.

Cuvinte-cheie: realizarea dreptului, aplicarea dreptului, lacuna în drept, conturarea lacunelor, stat de drept.

SUMMARY

Only by modeling legal rules in adopting them, we can define or not the appearance of possible gaps in the law. Despite the fact that in the Republic of Moldova it is still not examined the phenomenon properly, rather than in practice already shaping and is vital to preclude the occurrence of gaps.

Keywords: realization of law, law enforcement, the gap in the law, outlining gaps, state law.

Până a emite hotărârea pe caz, cel care aplică dreptul va trebui, întâi de toate, să efectueze „diagnosticarea” situațiilor de fapt și să aleagă mijloacele propuse de asigurare a viabilității subiecților dreptului. Organul de aplicare a dreptului ar trebui să-și formeze o reprezentare certă privind alegerea diverselor mijloace juridice și posibilitatea de utilizare a lor în alte situații decât acele pentru care ele s-au dovedit a fi disponibile.

El este obligat să respecte cu strictețe interdicțiile în aplicarea mijloacelor juridice separate și să știe cum să procedeze în caz de inexistență a interdicțiilor sau de interdicere de a acționa în mod corespunzător. După cum știm, situația privind realizarea voinței legiuitorului este diversă. Iar pentru ca dispozițiile juridice să nu fie încălcate, este necesar a efectua analiza situației din însăși sfera dreptului.

În caz de lipsă a unei norme juridice corespunzătoare, la cel care aplică dreptul apare presupunerea că există o lacună în drept. Presupunerea devine reală sau este combătută numai după ce va fi efectuată cercetarea tuturor semnelor ce detașează lacuna de alte fenomene. Această cercetare reprezintă în sine conținutul procesului de stabilire a lacunelor.

Specificul stabilirii lacunelor în procesul aplicării dreptului constă în aceea că inițial se evidențiază conținutul sistemului în vigoare al dreptului, principiile sale și dispozițiile concrete. Deja la această etapă, persoana care aplică dreptul poate să remarce intențiile ireale ale legiuitorului de a reglementa relațiile corespunzătoare. Apoi se examinează totul ce însoțește activitatea de creare a dreptului (cazuri de evidențiere a inițiativei legislative, proiectele actelor normative, presupunerile apărute în procesul discuțiilor etc.). După aceasta, are loc cercetarea practicii de aplicare a dreptului și a actelor ce deservește acest proces (de exemplu, actele de interpretare a normelor juridice). De asemenea, se

supun studierii și acele relații sociale, conștiința juridică a diferitelor pătri sociale, care pot să încuviințeze sau să dezaprobe adoptarea normelor juridice noi¹.

În stabilirea lacunelor de către organele aplicatoare ale dreptului, mult mai accesibilă este metoda analizei formal-juridice. În această ipostază, vrem să accentuăm:

1) mijloacele formal-juridice devin mult mai „lucrative” la stabilirea actului incomplet normativ, la stabilirea acelor evenimente, unde organul și-a expus poziția pozitivă privind reglementarea relațiilor sociale;

2) ele se aplică, înainte de toate, pentru stabilirea faptului deja fixat în legislație, cu alte cuvinte, cu ajutorul mijloacelor formale se obțin concluziile privind inexistența lacunelor, dacă părerea era virtuală (greșită);

3) nici un mijloc, nici o concluzie logică nu are importanță independentă: fiecare dintre ele se folosește în legătură cu altele, iar toate împreună se completează reciproc (se bazează) pe cercetările sociologice.

La stabilirea lacunelor, se folosesc toate patru modalități de interpretare. Deja analiza gramaticală și logică pot să evidențieze intenția legiuitorului de a reglementa întrebarea. Dar „este cunoscut demult că aplicării este pasibilă legea, și nu motivele legii, nu intențiile legiuitorului”². Dacă intențiile și scopurile nu sunt întărite de norma specială, noi simțim lacuna în drept.

În ceea ce privește folosirea interpretării sistematice la stabilirea lacunelor, e necesar a lua în calcul următoarele situații:

1. Presupunerile privind existența lacunei în actul normativ pot fi doar imaginare, deoarece destul de frecvent în sistemul dreptului se găsesc norme ce completează, concretizează actul examinat. Dacă cel care aplică dreptul nu cunoaște în a cui competență se află emiterea normelor juridice de concretizare, el este obligat să se informeze în acest sens. Deseori, când

norma examinată este de blanchetă sau de trimitere, recurgerea la actele la care ele se referă este pur și simplu necesară.

2. Existența lacunelor în drept nu poate fi stabilită, fără a scoate în evidență toate actele juridice ce reglementează aspectele concrete ale raporturilor sociale (există situații când suntem nevoiți să apelăm la convențiile internaționale la care Republica Moldova este parte). Modalitatea de interpretare sistematică permite a ne convinge de faptul: o normă nu modifică ea oare sensul alteia, nu lărgeste ea oare limitele acțiunii normelor în timp, în spațiu și asupra persoanei, nu stabilește ea excepții ce se referă la modalitatea de aplicare etc.

3. Se întâmplă situații când asupra unora și acelorași întrebări sunt emise două sau mai multe acte cu puteri juridice egale, când în fiecare dintre ele nu sunt dispoziții de abrogare a celeilalte. Regula *lex posterior derogat priori* poate fi folosită numai atunci când în actul legislativ următor sunt reglementate toate întrebările ce se referă la cel ulterior.

4. Metoda formal-juridică cuprinde, în sine, o parte din mijloacele folosite la interpretarea istorică. În această parte, interpretarea istorică se intersectează cu cea sistematică. Este vorba despre examinarea materialelor pregătitoare la elaborarea legii, despre suprapunerea ei cu proiectul de lege, fiind necesară studierea discuțiilor duse pe marginea proiectului de lege, privind părțile introductive și preambulul legii etc.

La suprapunerea materialelor pregătitoare cu legea, este necesar, în fiecare caz în parte, a înțelege temeiul refuzului unor sau altor propuneri legislative. Nu este exclus că, din cauza neglijenței sau din cauza folosirii nereușite a tehnicii legislative, propunerile care nu au fost respinse și au fost recunoscute ca purtătoare de informații utile nu s-au regăsit în legislația adoptată. La suprapunerea legii cu proiectul lui inițial sau cu normele juridice ce acționau până la adoptarea ei, uneori se evidențiază că anumite raporturi sociale, mai înainte întărite, nu se mai reglementează de legea în vigoare. Tăcerea legiuitorului în acest caz, după regula generală, trebuie să fie evaluată ca fiind calificată. Aceasta însă nu înseamnă că în asemenea caz se neagă pe deplin existența lacunelor sau necesitatea transformării reglementărilor juridice.

5. La utilizarea mijlocului interpretării sistematice, nu trebuie să ne abatem de la structura sistemului de drept. În literatura de specialitate, se indică că abordarea sistematică folosită la studierea dreptului permite a evidenția ceva nou, nu doar din punct de vedere cantitativ, ci și calitativ, pe care le conțin părțile separate și sistemul dreptului, în general, că construcția corectă a sistemului dreptului ajută să se descopere la timp lacunele în dreptul în vigoare³.

Cele mai esențiale cunoștințe privind esența și rolul dreptului, voința legiuitorului și politica juridi-

că a statului le conțin principiile dreptului. Dar rolul principiilor nu poate fi limitat numai de cunoașterea esenței și rolului dreptului. Principiile dreptului în multe privințe identifică perspectivele dezvoltării lui și, în acest sens, ele joacă un rol important în stabilirea lacunelor și a altor imperfecțiuni ale dreptului în vigoare.

Profesorul V.I. Akimov neagă importanța principiilor în ce privește criteriul de stabilire a lacunelor, menționând că limitele reglementării juridice a relațiilor sociale sunt stabilite nu de principiile dreptului, dar de natura acestor relații, de scopurile și sarcinile puse față de stat și societatea civilă⁴. Dar, atare situație nu poate să servească drept bază pentru negarea importanței principiilor dreptului în cazul stabilirii lacunelor. Dacă principiile dreptului reflectă necesitatea dezvoltării sociale și exprimă scopuri social-politice, ele, ca și multe alte norme cu un caracter general, pot mărturisi despre nefinisarea reglementării juridice și necesitatea normelor noi. Principiile dreptului nu se reglementează independent și nu pot reglementa comportamentul uman. Dacă ele și reglementează relațiile sociale, apoi numai prin intermediul normelor juridice. Lipsa celor din urmă, neasigurarea principiului cu reguli concrete ar însemna existența lacunei în drept. În așa fel, de exemplu, bazându-ne pe principiul inevitabilității răspunderii, și fundamentul ei normativ, orice lipsă în actele normative, ce identifică acțiunile (inacțiunile), precum și delictele și care indică aspectul și limitele răspunderii pentru încălcarea acestui act, trebuie întotdeauna să fie evaluate ca o lacună în legislație.

Normele juridice reprezintă un raționament specific. Conținutul lor reflectă corespunderea voinței legiuitorului cu cea obligativitate pentru executare, fără de care nu apar oarecare îndoieli. În această ordine de idei, normele juridice reprezintă raționamentul corect. Dezvoltarea logică a dreptului uneori denotă o oarecare ruptură între intențiile legiuitorului și înfrunțarea lor în norme concrete și astfel servește la stabilirea lacunelor în legislație.

Fundamentul proceselor dezvoltării logice se dovedesc a fi normele juridice concrete. Însă, ulterior, în acest proces se încadrează principiile și ideile ce reies din norme, care, la rândul lor, încadrează alte norme și regulamente⁵. Dezvoltarea logică decurge în forma unor concluzii și încheieri:

1. **Încheierea de la particular la general** – sunt cunoscute diferite modalități de evidențiere a prevederilor juridice în baza acestor încheieri. Aceasta, în primul rând, reprezintă o inducție deplină, când situația juridică se evidențiază în baza analizei totalității normelor ce reglementează relațiile sociale respective; apoi – inducția incompletă, când se analizează o parte a normelor juridice; și, în final, reducția, la care concluzia juridică se face în baza numai a unei singure norme.

2. **Încheierea de la mai puțin la mai mult, și invers, de la mai mult la mai puțin.** Dezvoltarea logică stabilește următoarele momente: a) cine e împuternicit sau este obligat la mai mult, acela este împuternicit sau obligat la mai puțin; b) cui îi este interzis mai puțin, celuia îi este interzis și mai mult; c) ceea ce se cere (există) de la puțin este necesar pentru mai mult.

3. **Încheierea de la condiții spre urmări, și invers.** În jurisprudență este formulat un șir de asemenea concluzii⁶: a) cine e împuternicit la acțiune, este împuternicit a obține scopul; b) cui îi este interzisă acțiunea, aceluia îi este interzis și scopul, dacă acesta nu poate fi atins prin alte căi; c) cui îi este interzis scopul, aceluia îi este interzisă și acțiunea; d) cine e împuternicit cu scop, acela e împuternicit și la acțiune, dacă acest scop nu poate fi obținut prin alte acțiuni.

Fiecare dintre aceste constatări pot fi interpretate, corespunzător, prin expunerea de noi concepții etc. Este conștientizat totuși faptul că celui obligat de a atinge un scop îi este interzisă săvârșirea acțiunilor care ar exclude atingerea lui.

4. **Încheierea după analogie.** Nici un savant jurist, după cum am remarcat, nu a analizat analogia în calitate de mijloc al stabilirii lacunelor. Însăși existența faptului privind omogenitatea împrejurărilor, ce nu sunt reglementate de legislație, ne duce la concluzia existenței lacunelor în drept. Ca un mijloc de stabilire a lacunelor, analogia se aplică în toate sferele reglementării juridice. Analogia în procesul stabilirii lacunelor în drept reprezintă un procedeu logic, prin intermediul căruia în forma imperativului se înfăptuiește transpunerea reglementării juridice a unor împrejurări la altele, asemănătoare cu primele după unele semne.

5. **Încheierea despre lacunele în drept din normele juridice „inexistente” (ex nihilo nihil).** În practică, nu

este exclusă scoaterea la iveală a normelor emise de organele incompetente, sau a actelor, la care lipsesc atributele necesare. Se întâmplă, de asemenea, că normele apar cu încălcarea ordinii emiterii lor, că nu sunt aduse la cunoștința executorilor etc. Apariția unor asemenea norme mărturisește despre intenția legiuitorului de a reglementa anumite relații sociale. Dar voința lui rămâne nerealizată. Din „nimic” – inexistența actului juridic, putem concluziona despre „nimicul” – lacună în drept, cu alte cuvinte, *ex nihilo nihil*.

Unele categorii de lacune în drept sunt stabilite aproape exclusiv prin mijloace formal-logice. La evidențierea situației juridice, chemată să fie întărită de norme concrete, participă dispozițiile juridice în vigoare, evaluările juridice, principiile și ideile juridice generale, reliefate cu ajutorul mijloacelor sus-indicate. Exemplu caracteristic, în acest sens, reprezintă lipsa în legislația procesual-civilă a normei, care ar indica instanței de judecată o ieșire din situația când toate măsurile luate nu au dus la stabilirea corectă a împrejurărilor de fapt.

Note:

¹ Лазарев В.В., *Применение советского права*, Татполиграф, Казань, 1972, с. 118.

² Алексеев С.С., *Общая теория социалистического права*, вып. III, Свердловск, 1965, с. 58.

³ Шебанов А.Ф., *Система советского права социалистического права*, Изд. МГУ, Москва, 1961, с. 17.

⁴ Акимов В.И., *Понятие пробелов в праве*, Москва, 1969, с. 110.

⁵ Лазарев В.В., *op.cit.*, с. 128.

⁶ *Ibidem*, p. 129.